

Jadranka NERALIĆ

Biskup Ivan Trogirski (1064. - 1111.) osnivač benediktinskoga samostana sv. Nikole

UDK:272

271.1-055.2

Izvorni znanstveni rad

Jadranka Neralić

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

Stoljeće brzih i velikih društvenih i političkih promjena donijelo je burne promjene i u Zapadnoj crkvi. U središtu zapadnoga kršćanstva nositelji moralne obnove klera i novih kanonskih odredaba protiv laičke investiture koja uključuje i izbor biskupa, bili su pape Lav IX., Nikola II., Aleksandar II. i Grgur VII., a promicatelji utjecajni pripadnici benediktinskoga reda, među kojima kardinali, apostolski legati i opati velikih talijanskih opatija Montecassino i Pomposa. Od polovice jedanaestoga stoljeća na ključnim mjestima u provođenju reformi u Dalmaciji nalazimo dvojicu bivših redovnika osorskoga benediktinskoga samostana sv. Petra: splitskog nadbiskupa Lovru i trogirskog biskupa Ivana.

Ključne riječi: Gregorijanska reforma, Trogir, biskup Ivan, benediktinski red, ženski samostan sv. Nikole

Historiografija prve polovine dvadesetog stoljeća je pokret za obnovu Crkve tijekom jedanaestoga stoljeća povezivala gotovo isključivo uz ime pape Grgura VII. (22. IV. 1073. – Salerno, 25. V. 1085.). Nedvojbeno su njegova karizmatična ličnost i veliki ugled te neočekivano veliko bogatstvo izvora za njegov život i karijeru (mislim na originalni *Registar* njegovih pisama koji se kao Vatikanski registar br. 2 čuva u Vatikanskome tajnom arhivu) upravo na njega usmjerili pažnju povjesničara. Za razliku od nekoliko njegovih neposrednih prethodnika on je bio rođeni Rimljanin koji je od ranog djetinjstva pripadao Rimskoj crkvi i odgojen u sjeni bazilike sv. Petra, gdje se susreo s prvim zahtjevom kanonske tradicije: da papu, ako je ikako moguće, izabire svećenstvo Rimske crkve.¹ Zbog velike snage njegove osobnosti i potpune posvećenosti reformi, papu Grgura VII. su smatrali njenim stjegonošom, no on svakako nije jedini nosilac reforme, povijesti papinstva i onoga što mnogi povjesničari nazivaju “revolucijom” jedanaestoga stoljeća.² “Gregorijanska reforma” je svoje preteče imala u brojnim pojedincima

¹ Zabilježene su i kvalitete zbog kojih je Hildebrand bio najbolji kandidat za papu: bio je religiozan, posjedovao je duhovna i svjetovna znanja, iznad svega je težio jednakosti i pravednosti, bio jak u nevoljama i nepovoljnim prilikama a blag u blagostanju, pokazivao je i vrline kao što su trezvenost, neporočnost i gostoljubivost koju je sv. Pavao tražio od biskupa. S takvim kandidatom nije trebalo zaobilaziti strogu interpretaciju kanonskog prava tražeći novoga papu izvan Rimske crkve. H. E.J. Cowdrey, *Pope Gregory VII. 1073-1085*, Oxford 1998, str. 72-73.

² Papinski su reformatori jedanaestoga stoljeća iskreno vjerovali u božansko porijeklo svoje misije koja je imala “samo” dva velika zadatka: strogo primjenjujući zakonske odredbe ponajprije dokinuti simoniju i s njome povezanu laičku kontrolu patronata nad crkvenim posjedima a zatim i temelje obiteljskog života klera. Naime, do početka jedanaestoga stoljeća biskupi i svećenstvo su često bili oženjeni (uglavnom već prije izbora za biskupa) ili su imali konkubine. Pokušaj pape Lava IX. da na saboru u Rheimsu osudi ovu pojavu kroničar Orderic Vitalis ovako je komentirao: “klerici su bili spremni odustati od nošenja oružja, ali su se gnušali pomisli da se odvoje od svojih ljubavnica i žive čudoredno”. Ovaj stav vrlo jasno ukazuje na činjenicu da su crkveni reformatori druge polovice jedanaestoga stoljeća imali velike teškoće u uspostavljanju i promicanju svećeničkoga celibata, i pokušaju da svećenike odvoje od svjetovnih navika koje su dijelili sa laicima njihova staleža. Vidi: K. Cushing, *Reform and the Papacy in the Eleventh Century*. Manchester 2005, str. 15.

mного prije Hildebrandova ulaska u visoku crkvenu politiku i turbulentnog dolaska na prijestolje izborom za papu 22. travnja 1073. godine, tijekom pogrebne ceremonije pape Aleksandra II. u rimskoj crkvi sv. Petra u okovima koja je od lateranske bazilike, *ecclesia Salvatoris*, udaljena svega dva kilometra. Već i samo pogled na imena uglednih reformatora s kojima je Grgur VII. bio ideološki povezan ili je blisko surađivao – poput papa Lava IX. (izabran u prosincu 1048., okrunjen 12. II. 1049. – † 19. IV. 1054.)³, Nikole II. (izabran u Sieni u prosincu 1058., okrunjen u Rimu 24. I. 1059. – † u Firenci 27. VII. 1061., pokopan u crkvi sv. Reparate kod oltara sv. Zenobija)⁴ i Aleksandra II. (izabran u Rimu 30. IX., okrunjen 1. X. 1061. – † 21. IV. 1073., pokopan 22. IV. u lateranskoj bazilici)⁵, te kardinala⁶ koji su svesrdno podržavali reformni pokret: Humbert de Silvacandida (1006./1010. – 5. V. 1061.)⁷, Petar Damiani (1007. – 21./22. II. 1072.)⁸, Anselmo di Lucca (Milano, 1036. – Mantova, 18. III. 1086.), Gerard di Ostia († 6. XII. 1077.) i Bruno di Segni (1040./49. – 18. VII. 1123.)⁹.

Papa Nikola II. i dekret o imenovanju pape

Kao biskup Firenze u kojoj je duh reforme bio prisutan već nekoliko godina, Gerardo di Borgogna se u izvorima prvi puta pojavljuje 9. I. 1045. godine. Njegove odnose sa Kurijom pratimo od travnja 1049. godine kada sudjeluje na rimskim sinodima pape Lava IX. na kojima se okupljeni biskupi oštro

³ Upravo je izborom biskupa Bruna iz Toula za papu Lava IX. reforma zapravo dobila svoje konture. Premda je jasno ustrajao na proceduri izbora pape u kojoj pored cara sudjeluje i “svećenstvo i stanovništvo Rima” koje će ga jednoglasno i slobodno izabrati, Lav IX. je u Rimu proveo samo šest mjeseci svoga pontifikata. Tri je puta prešao Alpe kako bi u Francuskoj i Njemačkoj predsjedao brojnim sinodima i objavljivao dekrete protiv simonije, svećeničkog braka, nasilja i moralne raspuštenosti. Tako je 1049. godine na saboru u Rimu donio mjeru prema kojoj se “žene i konkubine svećenika imaju smatrati neslobodnima, te postaju vlasništvo lateranske palače”. Kasnije iste godine je i u Rheimsu održao sabor na kojemu je objavljena dugačka lista odredaba disciplinskog karaktera umjerenih prema laicima i svećenstvu: zabranjuju se simonija, nošenje oružja za klerike, incest, udaljavanje žene (*repudiatio*), krađa, preljub i sodomija. Sabor u Rheimsu je doista označio početak moralne obnove laika i svećenstva. Vidi: K. Cushing, *Reform and the Papacy ...*, str. 49, 67. U svoju je Kuriju privukao neke od ponajboljih pravnih stručnjaka svoje generacije poput Petra Damiana, Hildebranda i Humberta de Silvacandida, koji je 1054. godine izopćivši konstantinopolskog patrijarha Mihaela Cerularija, zapravo otvorio raskol s Bizantom.

⁴ A. Ambrosiani, “Niccolò II” u: *Enciclopedia dei Papi*, Roma 2000, str. 172-177.

⁵ C. Violante, „Alessandro II“ u: *Enciclopedia dei Papi*, Roma 2000, str. 178-185.

⁶ Pape Lav IX. i Aleksandar II. su od samog početka svojih pontifikata promijenili politiku izbora kardinala: simonijački su lokalni kler zamijenili ljudima iz udaljenijih crkvenih provincija. Tako je na primjer Bonifacije iz Apulije postao kardinal biskup Albana, a zadnjih ga je godina života Aleksandra II. zamijenio redovnik Petar Igneus iz Vallombrose; Petra Damiana iz opatije Fonte Avellana i kardinala biskupa Ostije od 1057. godine, je nakon smrti 1072. godine, zamijenio Gerard, redovnik iz Clunyja; na mjesto biskupa Silvacandide je 1051. godine imenovan redovnik iz Moyennoutiera Humbert, a 16. V. 1061. benediktinac Majnard, kojega će na samom početku 1063. godine car Henrik imenovati opatom Pompose. Ugledniji su primjeri također i montekasinski opati Frederick od Lorraine (za papu s imenom Stjepan IX. izabran je 2. VIII. 1057., a umro je u Firenci 29. III. 1059. godine) i Deziderije (za papu s imenom Viktor III. izabran je 24. V. 1086., a umro je u Montecassinu, 16. IX. 1087.) za kardinala svećenika sv. Krševana odnosno sv. Cecilije. Dvojica su montekasinskih opata i Majnard od Silvacandide zadržali svoje naslovne opatije i rimski kardinalat. Ova su imenovanja ne-rimskog ali reformama naklonjenoga svećenstva snažno učvrstila veze reformskog papinstva sa redovničkim interesima i pomogla otvaranju kardinalskog zbora i jačanju njegove uloge. Ne treba međutim zaboraviti da su i oni imali lokalne funkcije: kad su u Rimu, uključeni su u sve liturgijske ceremonije Rimske crkve.

⁷ R. Hüls, *Kardinäle, Klerus und Kirchen Roms 1049-1130*. Bibliothek des Deutschen Historischen Instituts in Rom, Bd. 48, Tübingen 1977, str. 131-134. (dalje: Hüls, *Kardinäle*).

⁸ Povjesničari su kardinala Humberta de Silvacandida smatrali radikalnijim predstavnikom reforme zbog vizije čistoga i neporočnoga klera koja je dovela do izravnoga i bezkompromisnoga sukoba s kraljevskom vlašću. Za razliku od njega, kardinal Petar Damiani je nastojao poboljšati standarde vjerskoga života upravo u suradnji sa kraljevskim vlastima. I papa Lav IX. je u vladaru gledao partnera u promoviranju moralne obnove svećenstva.

⁹ H. Hoffmann, “Bruno di Segni, santo” u: *Dizionario biografico degli italiani* 14 (1972), str. 644-647.

suprotstavljaju simoniji i svećeničkom konkubinatu. Za papu je izabran vjerojatno 6. prosinca 1058. (možda je zbog toga uzeo ime Nikola, ili kako bi programatski navijestio svoju politiku prema južnotalijanskom prostoru gdje je kult ovoga svetoga biskupa bio vrlo raširen, a poticala ga je opatija u Montecassinu). Sa svim počastima klera i rimskoga stanovništva preuzeo je posjed lateranske bazilike, te okrunjen u bazilici sv. Petra 24. siječnja 1059. godine. Osnovne su crte koje obilježavaju njegov pontifikat jasno najavljene već na samom početku: odlučna podrška moralnoj obnovi klera i promjena u papinoj politici prema jugu Italije u bizantskim rukama. Tako je već 6. ožujka 1058. godine za kardinala svećenika izabrao montekasinskog opata Deziderija, kako bi u njemu imao odanoga saveznika u odnosima sa Normanima. U lateranskoj je bazilici na sinodu održanom 13. travnja 1059. okupio 113 biskupa koji su osudili euharistijsku doktrinu Berengarija iz Toursa, raspravljali o moralnim pitanjima zaštite braka i siromašnih, o neopozivoj zabrani da klerici od laika prihvaćaju crkve ili crkvene posjede, te o najtežim zlouporabama – simoniji i konkubinatu, koje su ometale istinski vjerski život svećenika i redovnika, dajući prednost životu u zajednici. Najvažnija odluka ovoga sinoda bila je svakako jasna definicija procedure koju treba slijediti pri izboru rimskoga biskupa – pape. Pozivajući se na kanonske norme koje reguliraju izbor svakog biskupa između četvrtoga i šestoga stoljeća,¹⁰ ovaj sinodalni dekret navodi kako u svim biskupijama biskupa izabiru klerici, njihov izbor aklamacijom potvrđuje stanovništvo, posvećuju ga biskupi njegove provincije a njihov postupak potvrđuje metropolita. Budući da Rim nema metropolita jer je rimski biskup iznad svih ostalih, ulogu metropolita preuzimaju kardinali biskupi; kada oni istaknu kandidata njihovom se izboru priključuju ostali kardinali, dok će preostali kler i stanovništvo aklamacijom potvrditi njihov izbor. Nadalje, dopušta se i mogućnost da klerici i laici novoga papu, koji ne mora neophodno biti pripadnik rimskoga klera, mogu izabrati u nekom drugom gradu. Prema ovom dekretu, legitimni bi papa već kao *electus*, dobio ovlast vladanja i raspolažanja (*auctoritas regendi et disponendi*) Crkvom, njenim posjedima i pripadnostima, njenim klericima i laicima. Prije 1059. godine samo je ustoličeni i posvećeni papa ulazio u potpuni jurisdikcijski posjed svoje službe. Dekret je zasigurno trebao potvrditi legitimnost izbora Nikole II. i učvrstiti pozicije reformatora u svijetu koji se dramatično brzo mijenjao.¹¹

U svakom slučaju, kler je trebao preuzeti vodeću ulogu u izboru biskupa. Idealni je kandidat pripadnik lokalnoga klera, barem trideset godina star (premda nisu bili rijetki biskupi u dječjačkoj dobi!). Visoki kler i plemstvo trebali bi potvrditi kandidatovu prikladnost, a niži kler i puk dati svoj pristanak. Osim toga, bilo je važno da im se ne nameće kandidat kojega ne žele. Barem u teoriji, prije posvećenja novoga biskupa, metropolitanski bi biskup još potvrdio prikladnost kandidata, a vijest o svakom spornom ili nekanonskom izboru dostavio Rimu. U stvarnosti je tijekom ranoga srednjega vijeka, barem

¹⁰ “Early in the fifth century the papacy sought to formalize the procedure by which bishops were selected. In 422 Boniface I declared it was uncanonical to exclude the clergy, the nobility, and the people from participation in an election. A few years later Pope Celestin I in a letter to the bishops of Gaul, while recognizing the competence of the metropolitan, insisted that no bishop is to be imposed on a congregation unwilling to receive him: the consent and the desire of the clergy, the people, and the nobility is required. (Ep. 4, 5, PL 50:434). Pope Leo the Great also in a communication with Gaul (445 A.D.) reiterated the principle that the bishop who is to be placed over all should be elected by all. The clergy ought to subscribe to the election, the dignitaries give their testimony, and the rest of the people give consent. The Emperor Valentinian in confirmation of the papal decision issued a rescript vindicating the right of the people to be heard in an episcopal appointment.” John E. Lynch, „Co-responsibility in the first five centuries: presbyteral colleges and the election of bishops“ u: *The Jurist* 31 (1971), str. 14-53, ovdje 47.

¹¹ K. Cushing, *Reform and the Papacy...*, str. 71.

što se tiče jurisdikcije, biskup imao najvažniju ulogu u crkvenoj organizaciji. Većina je biskupa, uključujući i rimskoga, bila plemenitoga porijekla sa znatnim privatnim prihodima i dobro razgranatim obiteljskim vezama. Jednako tako, velike intelektualne sposobnosti i vještina upravljanja prihodima i posjedima neophodna za svjetovne i duhovne službe, svakako su mnogima olakšale put do željene najviše stepenice u crkvenoj hijerarhiji. Kao duhovni poglavar u svojoj je biskupiji morao skrbiti o vrlo širokoj lepezi sakramentalnih zadataka poput posvećivanja crkava, oltara i drugih prostora u kojima se obavlja liturgijska služba; posvećivanja svećenika, vizitacija, sazivanja i održavanja biskupijskih sinoda. Biskup je također skrbio o zaštiti crkvenog posjeda, prava i pripadnosti, a dužnost mu je bila i da ih povećava gdje god i kad god je to bilo moguće.

Ljeto je papa Nikola II. proveo na jugu Italije. Na blagdan sv. Ivana 24. lipnja zajedno s opatom Deziderijem i velikom pratnjom obišao je neka normanska uporišta. U Melfiju je 23. kolovoza održao sinod pokrajinskih katoličkih biskupa na kojemu je objasnio smjernice svoje politike i glavne okosnice crkvene obnove i dao legitimitet osvajanjima normanskih vojvoda Roberta Guiscarda i Rikarda od Aversa u Apuliji, Kalabriji i na Siciliji. Za uzvrat je dobio obećanje kako će oni poštovati odluke sinoda o izbornoj proceduri novoga pape te da na njih može računati u reorganizaciji Crkve na jugu Italije.

Bliske je veze uspostavio i sa francuskom monarhijom. Dva su njegova legata bila prisutna na krunidbi Filipa I. 23. V. 1059., a početkom 1060. godine je kardinal svećenik Sv. Krševana, Stjepan, predsjedao koncilima u Toursu i Viennu na kojima su potvrđene odredbe rimskoga sinoda o simoniji, svećeničkom konkubinatu, laičkom utjecaju na crkvene investiture i upravljanje crkvenim posjedima. U isto su vrijeme, tijekom zime 1059./1060. godine, izbjegavajući prestroge i radikalne mjere, dvojica uglednih i razboritih kardinala – Petar Damiani i Anselmo da Baggio rješavali pitanje najvažnijega talijanskoga metropolitanskoga sjedišta – Milana i njegovoga nadbiskupa Guida da Velate, optuženog za simoniju.

Nasljednik pape Nikole II., Aleksandar II. je u travnju 1063. u Lateranskoj palači otvorio sinod koji je osudio izbor antipape Honorija II. (izabran 28. listopada 1061.), obnovio dekrete protiv simonije, vjernicima zabranio sudjelovanje u liturgijskim službama koje predvode svećenici u konkubinatskoj vezi, svećenstvu zabranio gomilanje nadarbina i prihvaćanje laičke investiture bez prethodne suglasnosti biskupa ordinarija ili metropolite, i na kraju, kleru toplo preporučio život u zajednici.

Misije uglednih papinih legata u Francusku i u Milano tijekom i krajem 1059. odnosno početkom 1060. godine, te njegova politika prema jugu Italije gdje su se Normani pojavili kao nova vojna i politička snaga - vode nas u Dalmaciju, gdje se također mijenjao odnos političkih snaga. Bizantski je utjecaj oslabio, a sve jače počeo djelovati utjecaj obnovljenog papinstva, pa je papa i u našim krajevima potražio saveznike za ograničavanje bizantske političke i crkvene prevlasti.

Apostolski legat Majnard i crkveni sabor u Splitu

U metropolitansko je sjedište pokrajine, Split, papa Nikola II. vrlo vjerojatno upravo početkom 1060. godine, kada je Jadranskim morem uputnije putovati, poslao jednog od najuglednijih papinskih legata koji su u drugoj polovici stoljeća predstavljali papinu politiku na istočnoj obali Jadrana i Ugarskom kraljevstvu. Svećenici okupljeni na ovome splitskome pokrajinskom sinodu, kojeg su sazvali

splitski nadbiskup Ivan i papin legat Majnard,¹² upoznati su s reformskim principima i odlukama Lateranskog sabora održanog 1059. godine.¹³ Energično su osudili simonijske odnose unutar Crkve u Hrvata i objavili odredbe protiv pokreta za narodni jezik u liturgiji i protiv borbe hrvatskoga klera za očuvanje starih običaja poput zabrane klericima nošenja brade i njegovanja kose, zaređivanja Hrvata/Slavena dok ne nauče latinski jezik,¹⁴ ili zabrane ženidbe svećenicima i đakonima (“Ako bi odsada koji biskup, svećenik ili đakon uzeo ženu ili već uzetu zadržao, neka ostavi svoj crkveni položaj, dok se ne pokori; neka napusti klerički zbor i ne prima nikakav dio crkvenih prihoda”) odnosno zabrane ženidbe u trećem koljenu krvnoga srodstva. Sinodalne je odluke papa Aleksandar II. potvrdio u pismu upućenom kralju i dalmatinskom svećenstvu.¹⁵

Majnard je u Dalmaciji ponovno 1061. ili 1062. godine kako bi istražio optužbe o ubojstvu Goj-slava, brata kralja Petra Krešimira IV. Kralj se zajedničkom zakletvom dvanaestorice župana uspješno opravdao da nije umiješan u zločin, a papa mu je potvrdio vlast (*principatus*) nad hrvatskim kraljevstvom.¹⁶

Splitski nadbiskup Lovro

Kao mladi biskup Osora Lovro je nazočio crkvenom saboru kojemu je u proljeće 1060. godine u Splitu predsjedao apostolski legat Majnard. Nakon što je ostavku podnio dotadašnji nadbiskup Ivan, svi su prisutni jednoglasno njega izabrali za novoga nadbiskupa. O provedenome je izboru izviješće

¹² F. Roversi Monaco, “Mainardo (Mainardo di Silvacandida)” u: *Dizionario Biografico degli Italiani* 67 (2007), str. 576-579. R. Hüls, *Kardinäle*, str. 134-137: Majnardov originalni potpis sačuvan je na jednoj papirskoj ispravi iz 1065./67. godine (JL 4494, gdje je datirana 31. XII. 1062.). Umro je prije 8. VIII. 1074. godine kada se kao nasljednik na mjestu opata u Pomposi spominje Hubert.

¹³ „Alexander regi et episcopis Dalmatiarum. Notificamus omnia capitula que per confratres nostros, venerabilem Mainardum scilicet collateralem episcopum nostrum et Joannem, archipresulem vestrum, in Spaletto aliisque ciuitatibus sunt statuta; eadem in Romana Synodo seriatiim ea referente a beate memorie predecessore nostro Nicolao Apostolica auctoritate roborata et sub anathematis interpositione roborata...” M. Kostrenčić – J. Stipišić – M. Šamšalović, *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*. Volumen I diplomata annorum 743-1100 continens. Zagreb 1967, br. 67, str. 94 – 96, ovdje 95. (dalje: *Codex diplomaticus I.*)

¹⁴ Odluka je izazvala burne prosvjede i sukobe između pristaša i protivnika crkvene obnove u Dalmaciji. Niži kler i domaće stanovništvo koji su njegovali narodni crkvenoslavenski jezik i glagoljsko pismo, prirodno su bili na strani protivnika. *Codex diplomaticus I.*, br. 67, str. 94 - 96. I. Prlender, „Rimska kurija prema rubnim prostorima Zapada na istočnojadranskoj obali tijekom XI. i XII. stoljeća“ u: *Historijski zbornik LXII*, 1 (2009), str. 1-27, ovdje str. 5. Nakon završetka rimskoga sinoda sazvanog 1074. godine, papa Grgur VII. je tijekom 1075. godine u Dalmaciju poslao svoga legata, sipontskog nadbiskupa, nekadašnjega montekasinskog redovnika Girarda, da na nacionalnom saboru kojeg je u Splitu odnosno Solinu sazvaio nadbiskup Lovro, utvrdi smjernice za radikalnu obnovu crkvenih struktura i kršćanskog života. Rehabilitirani su crkvenoslavenska liturgija i popovi glagoljaši osuđeni i zabranjeni samo petnaestak godina ranije. Nadbiskup Lovro je za biskupa novouspostavljene biskupije u Ninu, nekadašnjeg sjedišta hrvatskog biskupa, svečano posvetio Formina. F. Šanjek, “Zvonimirova “zavjernica” u svjetlu crkveno-političkih odrednica grgurovske reforme” u: *Zvonimir kralj Hrvatski*. Zbornik radova, Zagreb 1997, str. 27-36, ovdje 34-35. Na saboru su pored nadbiskupa Lovre prisutni biskupi: Stjepan zadarski, Ivan trogirski, Formin ninski, Grgur rapski, Prestancije biogradski, Grgur hrvatski odnosno kninski, Bazilije osorski et alii quidam. Farlati, *Illyricum Sacrum* III, str. 140.

¹⁵ Aleksandar II. je veći dio godine koja je protekla nakon izbora sve do ožujka 1063. proveo u svojoj talijanskoj biskupiji Lucca. Moguće je da je odluke splitskog sinoda održanog u proljeće 1060. godine u nazočnosti legata Majnarda (koji se kao kardinal biskup de Silvacandida potpisuje od 16. svibnja 1061. - potvrda povlastica samostanu Sv. Marije na Tremitima, JL 4468; kardinalom-bibliotekarom, odnosno voditeljem apostolske kancelarije postao je tijekom 1062. godine a službu je zbog imenovanja za opata Pompose ostavio početkom siječnja 1063. godine, pa ga papa s pravom naziva “colletaralem episcopum nostrum”) i splitskoga nadbiskupa Ivana potvrdio u pismu hrvatskome kralju i dalmatinskim biskupima upravo 21. svibnja 1062. godine (kako je datiran u publikaciji Ph. Jaffé, *Regesta Pontificum Romanorum*. Tomus I. Graz 1956, JL 4477). Hüls, *Kardinäle*, str. 134-137. Za tekst isprave vidi *Codex diplomaticus I.*, br. 67, str. 94 - 96, gdje je datirana poslije 1. listopada 1061. godine, odnosno datumom krunidbe.

¹⁶ T. Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje, prostor, ljudi, ideje*. Zagreb 1997, str. 47 - 48.

poslano papi u Rim, koji je je odobrio prijelaz sa osorske biskupije u Split i novome metropoliti poslao palij kao potvrdu dostojanstva.¹⁷ Izbor je dakle protekao upravo onako kako nalažu odredbe kanonskoga prava, a koje će tijekom sljedećih dvadesetak godina još detaljnije razraditi pravnici okupljeni oko Grgura VII.¹⁸ Lovro je u Splitu ostao sve do smrti 1099. godine blisko surađujući sa hrvatskim kraljevima Petrom Krešimirom IV. i Dmitrom Zvonimirom,¹⁹ svećenstvom i plemstvom brojnih dalmatinskih gradova.²⁰ Svoj nesumnjivi i odlučujući utjecaj sačuvao je tijekom cijele turbolentne druge polovice stoljeća i bio glavnim stjegonošom reformnoga papinstva i pape Grgura VII. u Dalmaciji. Vjerojatno u proljeće 1064. godine posvetio je, i na Trogirskoj biskupiji ustoličio svoga subrata iz osorskoga samostana sv. Petra, Ivana. U prosincu 1068. godine sudjelovao je u osnivanju i darivanju splitskoga ženskoga benediktinskoga samostana jasno izjavljujući kako se o predaji mjesta i crkve Bl. Djevice Marije koju je u blizini zidova Dioklecijanove palače sagradio svećenik Andrija, savjetovao sa svim klericima i laicima vjernicima, priorom grada Valizom i svim plemićima: *communium consilio locum sibi utilem aptaremus monasterium construendum, clericorum scilicet et laicorum fidelium Ualize prioris cum suis nobilibus cunctis. Inuento itaque loco cum ecclesia, que ad honorem sancti Benedicti constructa fuerat, que etiam cellam beatissimi Domnii, pontificis et martiris Christi, clerici ac layci sub iureiurando confirmauerunt esse, (...) cum communi consilio locum concessimus ad monasterii constructionem et ad nostrarum omnium animarum dignam remunerationem (...).*²¹ Slično je postupio i petnaestak godina

¹⁷ Prema Tomi Arhidakonu na kraju XV. poglavlja, D. Farlati, *Illyricum Sacrum* vol. III, Venezia 1765, str. 130: „Eodem tempore quidam Apostolice Sedis Legatus ad Ecclesiam Spalatensem accedens Provinciale Synodum congregavit, ubi cum omnes Spalatensis Metropolis Episcopi convenissent, antequam dimitteretur Concilium, tractatum est de electione Metropolitanus, quia Ecclesia Spalatensis tum vacabat. Et factum est divina gratia inspirante, ut omnium mentes et vota in personam Venerabilis Laurentii Apsarenensis Episcopi, qui cum caeteris Suffraganeis ad Synodum venerat, concordarent, ipsum in Patrem et Archiepiscopum unanimiter proclamantes. Missa ergo relatione ad Romanam Curiam, postulationem de ipso factam Domino Papae presentaverunt. Et quia testimonium habebat bonum ab omnibus, facile admissa est petitio eorum. Deditque ei Summus Pontifex licentiam transeundi, mittens ei pallium dignitatis cum confirmatione privilegiorum Metropolitanicae auctoritatis.“

¹⁸ „The classic tradition of electoral theory had required, among other things, the metropolitan's consent to the election. Gregory did, however, make one important innovation, for he began to offer two alternative forms of consent as canonical conclusions to the clerical part of the electoral process: approval either by the metropolitan or by the Roman Pontiff. And since Gregory had enlarged the systematic use of papal legates, a policy inaugurated by his immediate predecessors, his legates could determine the canonicity of elections. At the Lenten Synod of 1080, Gregory indicated his idea of canonical election: A bishop should be present as visitor, dispatched either by the Curia or by the metropolitan. Without secular considerations, without fear or favor, the clergy and the people should, with the consent of the Roman See or of their own metropolitan, proceed to the election. In the event of improper election, the electors shall lose the power to elect, which will then devolve to the Roman Pontiff or the metropolitan.“ Robert L. Benson, „Election by community and chapter. Reflections on co-responsibility in the historical church“ u: *The Jurist* 31 (1971), str. 54-80, ovdje 61-62.

¹⁹ Nadbiskup Lovro je prisutan krunidbenoj svečanosti početkom listopada 1076. kada je Dmitar Zvonimir od papinskih legata opata Gebizona i biskupa Fulkoina primio krunu i žezlo; zajedno sa papinim legatima prisutan je i kada biogradski biskup Prestancije samostanu sv. Ivana Rogovskog poklanja crkvu sv. Kuzme i Damjana na brijegu nedaleko od samostana. *Codex diplomaticus I.*, br. 113, str. 145-146.

²⁰ Farlati, *Illyricum Sacrum* III, str. 131-160, ovdje 131, ovako ocjenjuje njegov episkopat: „Hic floruit omni genere virtutis, magna rerum gestarum gloria, singulari apud reges, virosque principes gratia, et ecclesiam Spalatensem annos ipsos quadraginta summa cum laude administravit.“ Arhidakon Toma je također pun pohvala: „Fuit autem Laurentius iste Dalmatinus origine, statura quidam pusillus, sed sapientia magnus. Coepit ergo sua vigilanti industria Ecclesiam in temporalibus et spiritualibus sublevare, per totam Provinciam praedicando discurrere, et sicut bonus Pastor super Gregis sui custodia tota sollicitudine insistere. Et quia talis erat vir, in magna reverentia habebatur a Regibus et Principibus a Slavoniae; tribuebantque Ecclesiae S. Domnii villas et praedia multa, facientes confirmationes, et privilegia super novis collationibus et antiquis.“

²¹ *Codex diplomaticus I.*, br. 80, str. 109 - 112.

kasnije (1085.), poklanjajući opatu samostana sv. Stjepana prvomučenika Dabranu crkvu sv. Mihovila.²² Nadbiskup Lovro se u upravljanju crkvenim dobrima nesumnjivo pokazao odličnim gospodarom koji odluke donosi savjetujući se sa svojim izbornicima, upravo kako nalažu odluke donesene na suvremenim sinodima.

Negdje krajem 1089. ili početkom 1090. godine nadbiskup je Lovro zajedno sa hrvatskim i biskupima Zadra, Trogira (Ivana!) i Raba (Vitala), te hrvatskim kraljem Stjepanom, Jakovom Maristicom, splitskim priorom Firminom, brojnim uglednim plemićima i svjedocima stranaka u sukobu, *sinodaliter* prisutnima u splitskoj katedralnoj crkvi sv. Dujma, donio sudsku presudu u slučaju Neze, kćeri zadarskoga priora Madija, i njegove unuke Cike, opatice zadarskoga benediktinskoga samostana Sv. Marije,²³ što ukazuje i na njegovu crkvenu sudsku vlast (u drugostupanjskim presudama) i njegov posve izuzetan položaj u hrvatskoj državi. Splitsko je građanstvo svoga nadbiskupa nesumnjivo osjećalo kao glavnu političku ličnost koja je, barem u njihovom gradu, osiguravala dominantnu ulogu reformiranom papinstvu druge polovice stoljeća. Grad i nadbiskupija su u vrijeme njegova episkopata doživjeli veliki kulturni uspon i preporod. O njegovoj kulturnoj djelatnosti svjedoče brojni rukopisni kodeksi, epigrafički spomenici i diplomatski izvori koji spominju široki krug obrazovanih svećenika, autora poznatih djela. Među njima se ističe đakon Dobre Ditov (ili Docijev) kojega spominju epigrafički spomenici (epitaf Petra Crnoga, s velikom vjerojatnošću mu se može pripisati i epitaf na sarkofagu nadbiskupa Lovre,²⁴ a možda i nadbiskupa Krescencija), nekoliko diplomatskih isprava zabilježenih u Supetarskom kartularu (đakon, kasnije i arhiđakon, Dobre je zasigurno sastavio fundacijsku listinu samostana Sv. Petra u ime osnivača Petra Crnog), i kroničar splitske crkve Toma Arhiđakon.²⁵ Za njegova je episkopata na putu prema Ateni, kako bi tamo proučavao grčku umjetnost, Split posjetio Adam Parižanin koji je, prema navodu Tome Arhiđakona, na nadbiskupovu zamolbu sastavio stilski dotjeranije inačice starih legendi i ispjevao himne o mučenicima sv. Dujmu i sv. Stašu. Doista, iz njegova nam je pera sačuvano 195 stihova o sv. Dujmu, sastavljenih po načelima kvantitativne versifikacije, odnosno, prema Tomi Arhiđakonu, „metričkim govorom“. Rimovani oficij sv. Dujma iz 1318. godine u rukopisnom kodeksu Vat. Lat. 6069 Vatikanske apostolske biblioteke sadrži stihovane umetke u daktilskim heksametrima s leoninskom rimom; akrostisi *Adam Parisivs, Adam i Lavrentivs*, dosljedna uporaba kvantitativne versifikacije te znatan broj riječi preuzetih iz grčkoga, svjedoče o Adamovom autorstvu i potvrđuju pouzdanost vijesti Tome Arhiđakona.²⁶

Ovo je u kratkim crtama politička i kulturna slika društva sredinom jedanaestoga stoljeća u Italiji i Dalmaciji, pod snažnim utjecajem pokušaja crkvene reforme, u kojem će se početkom sedmoga desetljeća kao kandidat za trogirskoga biskupa pojaviti redovnik Ivan.

²² F. Rački, *Documenta historiae chroaticae periodum antiquam illustrantia*. Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium vol. VII, Zagreb 1877, br. 116, str. 141-142.

²³ *Codex diplomaticus I*, br. 151, str. 191.

²⁴ Ž. Rapanić, „Dva splitska ranosrednjovjekovna sarkofaga“ u: *Arheološki radovi i rasprave* 8-9 (1982), str. 233-255.

²⁵ M. Matijević Sokol, „Splitski srednjovjekovni književni krug“ u: *Raukarov zbornik. Zbornik u čast Tomislava Raukara*. Urednik N. Budak. Zagreb 2005, str. 157-173, ovdje 160-164.

²⁶ B. Lučin, „Povratak Adama Parižanina“ u: *Splitska hagiografska baština: povijest, legenda, tekst*. Zbornik radova Međunarodnoga znanstvenoga skupa Split, 26.- 27. rujna 2011. Split 2014, str. 85-137, ovdje 109. Vidi i: S. Gioanni, „La „Vita Domnii“ d'Adam de Paris (XIe siècle). La construction d'un lien hagiographique entre l'église de Split et le Siege de Rome“ u: *Hagiographica. Rivista di agiografia e biografia della Società Internazionale per lo Studio del Medioevo Latino*. XIX (2012), Firenze 2012, str. 83-126.

Ivan, biskup trogirski

U impresivnoj galeriji likova kardinala, nadbiskupa, biskupa, kanonika, župnika i dijecezanskog svećenstva, opata i redovnika, koji su se tijekom višestoljetne povijesti kršćanstva na teritoriju grada Trogira i njegove biskupije nekim poslom zatekli u ovome gradu ili u njemu duže vremena boravili i o svome djelovanju ostavili trag, osobito mjesto zauzima benediktinski redovnik kamaldoljanskog ogranka osorskoga samostana sv. Petra,²⁷ koji je kao član pratnje papina poslanika Ivana na putu prema Ugarskom kraljevstvu, u Zadru²⁸ izabran, a najkasnije tijekom prve polovice 1064. godine u Splitu posvećen za biskupa. Zahtjevu je biskupsku službu u Trogiru obavljao do 1111. godine, kada je datirana posljednja isprava koja nosi njegovo ime. Premda je Trogirska biskupija osnovana znatno ranije²⁹ on je prvi trogirski biskup čije su ime i život, te trajanje episkopata pouzdano utvrđeni³⁰ i poznati zahvaljujući suvremenim diplomatskim ispravama, narativnim djelima suvremenika koji su ga poznavali, i vjerodostojnim srednjovjekovnim kroničarima.

²⁷ O Ivanu prije dolaska u Trogir, kao benediktinskom redovniku u osorskome samostanu sv. Petra: J. Coleti, *Illyricum Sacrum*, vol. V., Venezia 1775, str. 617: „Ferunt Gaudentium nobilissima stirpe natum in urbe Absaro Dalmatiae provinciae, exemplo et auxilio monachorum Casinensium, qui ex eo sacro monte per haec tempora in Histriam et Dalmatiam transmissi fuere, ope etiam, consio, et sub norma S. Romualdi, qui incola erat his annis circumjacentis et conterminae regionis, monasteria plura erexisse, quae seminarium fuere sanctorum, et praeclarissimorum virorum, qui Dalmatiam illustrarunt hoc potissimum saeculo, Laurentii praesertim prius Absarensis, inde Spalatensis Archiepiscopi, et Johannis Traguriensis episcopi. Recensetur in his monasterium S. Petri intra moenia Absarensis urbis, cujus monachi Canonicorum vicem supplebant in Ecclesia principe ejusdem insulae. Unitum subinde fuit monasterium hocce celebre Abbatiae S. Mariae Portus novi Anconae“. U Osoru je u vrijeme opata i biskupa Gaudencija sagrađena građevina bazilikalnog tipa. „Od novopodignutih građevina bazilikalnog tipa 11. st. među poznatima čini se da bi najstarijom mogla biti ona Sv. Petra u Osoru na otoku Cresu koja je građena, kako se čini, za opata i biskupa Gaudencija, pa je po tome nešto ranija od sredine 11. st. To na izvjestan način potvrđuje i plastika njezina portala, koja je nastala pod utjecajem dekorativnih vijenaca bazilike u Pompozi na susjednoj obali i sličnih joj građi u venecijanskom bazenu u prvoj polovici 11. st.“ N. Jakšić, „Tipologija kapitela 11. stoljeća u Dalmaciji“ u: *Starohrvatska prosvjeta* 13 (1983), str. 203-215, ovdje 206.

²⁸ Prema vijesti iz kodeksa *Annales Venetici Breves* koju prenosi dužd kroničar Andrija Dandolo, mletački je dužd Contareno 1062. godine po nalogu Bizanta vojno zaposjeo Zadar. „Anno millesimo sexagesimo secundo dominus Contareno, quin illis temporibus erat dux Venecie iuit Iaderam cum exercitum et cepit eam“. L. Margetić, „Vjerodostojnost vijesti Andrije Dandola o Dalmaciji u XI. st.“ u: *Zbornik radova Vizantološkog instituta XIX* (1980), str. 117-156, ovdje 123-134. Papin poslanik Ivan je na putu prema Ugarskom kraljevstvu kako bi izvijestio o odlukama lateranskog sabora održanog oko 20. travnja 1063., ili je poslan kako bi smirio borbu za prijestolje koja je 20. siječnja 1064. godine završila izmirenjem Gejze i Salomona. M. Ivanišević, „Život Svetoga Ivana Trogirskoga“ u: *Legende i kronike*. Split 1977, str. 88.

²⁹ U najstarijim zapisnicima pokrajinskih sabora koji su pod predsjedanjem salonitanskog nadbiskupa Honorija Mlađeg u Saloni održani 530. i 533. godine nema spomena o trogirskoj biskupiji i njenom biskupu. Međutim, kršćana je svakako moralo biti i u kasnoantičkom Trogiru. Sudeći po ulorcima koji su pronađeni u raznim dijelovima grada, najveći je dio danas sačuvanih crkava imala svoju ranokršćansku fazu. Kontinuitet kulturnog mjesta potvrđen je i na položaju ranoromaničke (i današnje) katedrale koja je podignuta na mjestu ranokršćanske, a i ona je bila posvećena mučeniku sv. Lovri arhidakonu. U blizini relikvija sv. Lovre pokopano je i tijelo biskupa Ivana koji je svojim brojnim čudima i pobožnim životom stekao naslov blaženika i *via factu* sveca. Gradnja njemu posvećene gotičke, a kasnije i premještanje u renesansnu kapelu, obilježavanje blagdana njegove smrti i premještanje tijela gotovo je potpuno istisnulo kult sv. Lovre mučenika u trogirskoj katedrali. V. Kovačić, „The Gradus Descensionis in the Presbytery of St. Lawrence's Cathedral in Trogir“ u: *Hortus Artium Medievalium* 15/1 (2009), str. 63-75; V. Kovačić, „La cattedrale di Trogir. Contributi alla stratigrafia dell'area presbiteriale“ u: *Atti del XXX Congresso del Centro Studi e Ricerche Antica provincia Ecclesiastica ravennate. Architettura del sacro nel bacino Adriatico. Figure, forme e liturgie della cristianizzazione ed evangelizzazione del IV al XIII secolo*, (ur. M. Tagliaferri), Adria, 23. - 24. rujna 2009., Ravennatensia XXIV (2011), str. 117-121, fig.1-14.

³⁰ Prema vijesti u kronici Ivana Đakona, dužda Petra Orseola koji je sa svojom mornaricom pošao protiv Hrvata i Neretljana, i u Trogiru su 998. godine dočekali biskup i građani, te mu položili prisegu vjernosti. Tom je zgodom u Trogiru Svetoslav Suronja, prvorođeni sin hrvatskog kralja Držislava, s duždom Orseolom sklopio savez, a kao jamstvo mu je svoga sina Stjepana dao za taoca.

Dok je, dakle, apostolski legat Ivan boravio u Zadru, trogirski je biskupija ostala bez biskupa - njegovo nam ime nije ostalo sačuvano, možda i zbog toga što je podržavao staru predreformsku struju koja je okrenuta Istočnome Rimskom Carstvu s prijestolnicom u Konstantinopolu.³¹ Vjerojatno je ovaj trogirski biskup nazočio sinodu kojim je u proljeće 1060. godine u Splitu predsjedao papin legat Majnard. Kler i svo građanstvo poniznim su i upornim molbama tražili da se udostoji providjeti im pastira između onih iz svoje pratnje. Prema navodu anonimnoga biskupu Ivanu suvremenog biografa,³² kojeg prenose kasniji prerađivači i izdavači - od vesprenskog prepozita i transilvanskog biskupa Trogirana Ivana Štaflića u prvoj polovici XVI. stoljeća, preko Trogirana Ivana Lučića čije je djelo "Vita Beati Ioannis Confessoris episcopi Traguriensis et eius miracula" objavljeno u Rimu 1657. godine, do isusovca Daniela Farlatija u XVIII st. - u legatovoj je pratnji bio klerik obdaren blagošću, plemenita roda, koji puninom znanja i dostojanstvom ponašanja nadilazi mladanačku dob, po imenu Ivan, no skromni se i ponizni redovnik odupirao legatovu nagovaranju da prihvati teret pastirske službe. Vrlo živahni opis događanja oko izbora novoga Trogirskega biskupa neobično podsjeća na slične opise izbora rimskoga biskupa - uz sudjelovanje klera i svega gradskoga puka.

A sav taj kler i puk postavši zbog takve obavijesti tužan i žalostan, bojeći se da će razjedinjen grad, ostavši bez pastira, poslije legatova odlaska upasti u gore zlo od prijašnjeg i srnuti u nepopravljivu propast, jednoglasno se zarekne da se neće odmaknuti od legatovih vrata, prije nego preko njega ne postignu željeni cilj svoje molbe. I kad je on saznao za odluku naroda, potaknut opetovanim vapajem puka, ponovno se obratio više puta spomenutom mladom čovjeku i njemu ovako govoreći reče: »Predragi sinko, nije ti nepoznato kako sam uvjeren i siguran da je dobro za čovjeka, kad od svoje mladosti ponese jaram, budući da je, kako naime čitamo u Evanđelju, ugodan za nošenje, a teret njegov lagan. Stoga moraš znati, brate, da te odluka Božje providnosti preko glasova ovoga puka poziva da ovdje položiš Gospodinu svoj zavjet, te da, prikazujući žrtvu zahvalnicu, Svevišnjemu prineseš žrtvu svojih usana.« Prihvatajući, napokon, nagovor legatov i uviđajući da se Božja odluka ne može promijeniti, mladić odgovarajući reče: »Ako je Božjom providnošću odlučeno tako, te ne može biti drukčije, samo radi toga da bi moj trud mogao biti na korist toj crkvi, oče, neka

³¹ „To neposredno susjedstvo dvaju carstava u njihovim perifernim dijelovima na relativno skučenom prostoru Dalmacije (u suvremenom smislu te riječi) obilježeno je (...) antagonizmom kao rezultatom posve različitih tradicija i političkih pozicija, (...) i međusobnim prožimanjem kultura što je uvjetovano zadanim dugotrajnim življenjem u fizički zatvorenoj geografskoj krajini. Geografski će uvjeti neminovno rezultirati političkim ujedinjavanjem prostora što sa sigurnošću pratimo od sredine 11. stoljeća, a to će onda svakako intenzivirati množinu kulturnih utjecaja kroz iduća stoljeća. Ova će neobično zanimljiva slika političkih i gospodarskih zbivanja te kulturnih i etničkih prožimanja ostaviti svojega traga u različitim oblicima djelatnosti, od kojih neke, posredništvom ostataka materijalne i duhovne kulture s više ili manje uspjeha možemo spoznati. Jedan od takvih relikata, tj. mogućih spoznajnih izvora jest i novac, onaj dio materijalne kulture koji sasvim sigurno prvi od niza mogućih razbija sve barijere dvaju susjeda cirkulirajući u oba pravca i utirući put novim kontaktima.“ N. Jakšić, „Solidus romanatus na istočnoj jadranskoj obali“ u: *Starobrvatska prosvjeta* 12 (1982), str. 173-184, ovdje 173.

³² Autora ove najstarije biskupove biografije - koji prati njegov život od dolaska u Trogir do smrti i ukopa, trebalo bi tražiti među svećenicima (katedralni kler?) koji su tijekom desetljeća blisko surađivali s biskupom Ivanom. Naime, već je na prvim misama zadušnicama - kada se pjevaju mnogi psalmi, himne i laude, neposredno nakon smrti biskupa koji je već za života bio na glasu svetosti, a onda i tijekom sljedećih godina, zasigurno trebalo pročitati kratku biografiju i osvrnuti se na čuda kojima je za života zadivio sugrađane. Zbog česte uporabe takvih listova, razumljiva je i „pohabanost“ rukopisa kojeg spominje arhidakon Treguan 1203. godine. On se njima poslužio za pisanje svoje, nove verzije biskupova Života koji će hvaliti njegov sveti život i zabilježiti čudesna ozdravljenja, na molbu biskupa Mihovila Macarellija (1180.-1206.). U vrijeme njegovog prethodnika, Dese Macarellija (1151.-1180.), Trogirom su zavladaali ugarsko-hrvatski kraljevi koji su sredili nesretne prilike nastale nakon Ivanove smrti, koje je biskup predvidio. Ipak, prilično je teško vjerovati da su trogirski klerici i laici četrdesetak godina čekali da na napišu prvi biskupov Život. Ivan Lucić je posve opravdano smatrao da je stariji dio pisan oko 1120. godine.

bude po Božjoj i tvojoj volji.« Razveselivši se zbog toga, legat iziđe pred puk i objavi da su njegove želje ispunjene. Obradova se kler i razveseli se narod te zahvaljujući Bogu i Svetoj rimskoj crkvi na dodijeljenoj im takvoj osobi, jednostušno zatraže da bude što prije posvećen za biskupa.³³ Budući da je njegov legat nastavio putovanje svoga poslanstva, bi posvećen od nadbiskupa salonitanske stolice Lovre (1060.-1099.) i kad se vratio u grad Trogir, bi dočekan s veseljem sveg puka.³⁴

Postupak izbora redovnika Ivana za trogirskog biskupa još je uvijek onaj stari, kasnoantički i rano-srednjovjekovni - koji je važio prije reforme koju je proveo papa Grgur VII. Izborni su tijelo zajedno činili dijecezanski kler i vjernici koji nastanjuju biskupiju - oni ističu kandidaturu, a nadbiskup metropolit će kandidata posvetiti. Takav će se izborni postupak održati do Wörmskog konkordata kojeg su 1122. godine potpisali car Svetoga Rimskog Carstva Henrik V. (1111. - 1128.) i papa Kalist II. (za papu izabran 2. veljače 1119. - Rim, 13. XII. 1124.) i Prvoga lateranskog sabora održanog 1123. godine kada su katedralni kaptoli izborili pravo da kandidata za biskupa ističu između kanonika unutar kaptolskog zbora. Nakon izbora, novi je biskup morao biti posvećen. Ceremonija posvećenja i uvođenja u posjed održana je u Splitu, vjerojatno tijekom prvih mjeseci 1064. godine. Poput svoje subraće u biskupskoj službi, Andrije zadarskog, Petra krčkog, Vitala rapskog i Petra osorskog biskupa, i on je svome metropoliti Lovri položio prisegu vjernosti. On, čini se, svoju prisegu u najdragocjenijoj rukopisnoj knjizi splitske Crkve, Splitskome evangelijaru, poput one hrvatskoga biskupa Grgura sa početka 1074. godine, pisane beneventanom, ili trogirskoga biskupa Treguana nadbiskupu Bernardu, nije zapisao.³⁵ U svojoj je trogirskoj biskupiji svečano dočekan uz veliko veselje puka, a vjerojatno je organiziran procesioni obilazak najvažnijih gradskih crkava na glavnome gradskom trgu - katedrale sv. Lovre i krstionice, crkve sv. Martina koja je tek nešto prije njegova dolaska pregrađena u trobrodnu baziliku,³⁶ crkve sv. Marije *de platea*, a možda i muškoga benediktinskoga samostana Sv. Ivana i crkve sv. Dujma na južnoj obali u blizini gradskih vrata.

Kako bi odmah prionuo na reformatorski rad koji počiva na redovničkoj askezi, u svojoj je biskupiji biskup Ivan osnovao prvi ženski benediktinski samostan u gradu, i cijeloj Dalmaciji! Prva isprava koja nam je sačuvana iz vremena biskupa Ivana, znamenita je fundacijska isprava o osnutku samostana svetog Nikole iz 1064. godine.³⁷ Za nju je još Ivan Lucić tvrdio kako je to „jedina originalna pergamena preživjela pustošenje grada“.³⁸ Dok su gradom upravljali *časni biskup Ivan Retorik* i

³³ Papinski je legat zasigurno smirio uravreću atmosferu u gradu koji je nešto ranije ostao bez biskupa, i najvjerojatnije podijeljen u dvije suprotstavljene strane koje se opiru reformnim nastojanjima i brane stare običaje i prava dalmatinskih crkava. Nakon legatova odlaska, u gradu je ostao mladi i mudri svećenik, dobar govornik, koji će sljedećih desetljeća raditi na obnovi moralnoga života laika i svećenika.

³⁴ *Daniele Farlati. Trogirski biskupi. S dodacima i ispravcima Jacopa Coletija.* Prijevod s latinskog K. Lučin. Uvod i bilješke J. Neralić, Split 2007, str. 73-75.

³⁵ Prisega vjernosti nadbiskupu Lovri budućih biskupa Zadra, Krka, Raba i Osora (Petar, prije 25. XII. 1066., f. 136r) zabilježene su u *Evangeliarium Spalatense*. Hrvatski je biskup Grgur svoju prisegu položio početkom 1074. godine i zapisao je na f. 145r, beneventanskim pismom). Prisega su objavljene u Farlati, *Illyricum Sacrum* III, str. 141, i *Codex diplomaticus* I., br. 72, str. 100-101, br. 100, str. 133. Trogirski biskup Treguan prisegu vjernosti nadbiskupu Bernardu zapisao je na f. 136r.

³⁶ R. Bužančić, „Predromanička pregradnja crkve Sv. Martina u Trogiru“ u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 35 (1995), Pertriciolijev zbornik 1, str. 241-251.

³⁷ *Codex diplomaticus* I., br. 70, str. 98-99.

³⁸ G. Lucio, *Memorie storiche di Tragurio ora detto Traù*. Venezia 1674, str. 13. „La più antica memoria, che si troui delle attioni del Santo Vescouo è l'erettione del monastero delle Monache di S. Doimo, hora dette di S. Nicolò, et è l'unica pergamina originale, che è rimasta dalla desolatione della Città“.

gospodin Dabrana, slavni prior te brat njegov Andrija i svi plemići, nakon usrdnih molbi biskupa Ivana da mu dopuste organizirati samostan za redovnice, službenice Gospodnje, vlasnici crkve bl. Dujma kod Vrata Gospodnjih *Staligato, Georgije, Tridullo, Dabro, Sepalato, Calafato i Vitaza* posavjetovavši se međusobno i po slobodnoj volji odlučise dopustiti da se osnuje samostan. Ubrzo su u njega uvedene prva predstojnica Eufemija³⁹ i ostale sestre, a predani su im u vlast zemlje i vinogradi. Dopusšteno im je da se služe obalom uz crkvu, pod uvjetom da nemaju drugoga gospodara osim njih, a jedan od vlasnika crkve bit će i zastupnik koji će upravljati poslovima samostana. Svjedoci ovoga čina bili su biskup Ivan, prior Dabrana, Mirica Bogobojsje i Andrija, te plemeniti i neplemeniti stanovnici grada.

Isprava o osnivanju samostana sv. Dujma (Nikole) otkriva da Trogir još uvijek priznaje vlast bizantskoga cara, Konstantina Duke (1059.-1067.), ali na čelu komune su biskup Ivan, prior Dabrana i njegov brat Andrija. No, o gradskim poslovima odlučuju i plemeniti stanovnici grada, kojima pripadaju i sedmorica osnivača samostana. Isprava nedvojbeno svjedoči i o dugotrajnim pregovorima koje je biskup vodio sa privatnim vlasnicima crkve sv. Dujma, na gradskom području, kako bi se osnovao „javni samostan“. Uz postavljanje ponekoga uvjeta – da jedan od vlasnika crkve i nadalje kao zastupnik (advokat) nastavi skrbiti o samostanskim poslovima, stari su vlasnici popustili. Ona je također svjedočanstvo o tome da je reformni val iz Rima najsnažnije i najranije stigao upravo u malu ali bogatu kulturnu sredinu otočića Trogira, koja nimalo ne zaostaje za Zadrom ili Splitom gdje su ženski benediktinski samostani osnovani nešto kasnije. Naime, u Zadru je godine 1066. također je uz već postojeću crkvu benediktinski samostan sv. Marije osnovala zadarska plemkinja Čika, po majci sestra hrvatskog kralja Petra Krešimira IV., i osigurala mu visoke kraljevske počasti. 1091. godine ovaj je samostan posvećen, a u njemu je na blagdan sv. Kuzme i Damjana, 27. rujna 1111. godine umrla opatica Vekenega, kći opatice Čike i njena prva nasljednica. Za sobom je ostavila evanđelistar - izrađen u skriptoriju muškoga benediktinskog samostana sv. Krševana, beneventanskim pismom nastao oko 1096. godine, koji svjedoči o njezinoj naobrazbi, visokoj kulturnoj i duhovnoj razini tadašnjega Zadra. Ona je, zahvaljujući kralju Kolomanu koji je 1105. godine posjetio Zadar i samostan uzeo pod svoju zaštitu, mogla dovršiti trobrodnu baziliku i podići nove samostanske građevine. Dala je tako izgraditi zvonik s jednim od prvih križnorebrastih svodova u Europi i samostansku vijećnicu - kapitularnu dvoranu, koja se smatra jednim od najljepših presvođenih romaničkih prostora u Dalmaciji. U Splitu je pobožni nadbiskup u prosincu 1068. godine, nakon što se posavjetovao „cum primoribus Ecclesiae et civitatis“, u prisutnosti brojnih laika i svećenika svoje nadbiskupije (u ispravi se spominju Petar arhidakon, Miha arhiprezbiter, svećenici, redovnici, kapelani), na mjestu gdje je nekoć bila cela posvećena sv. Dujmu, u blizini crkve sv. Marije osnovao samostan sv. Benedikta (Sv. Arnira, Rainerija), i u njega nastanio prvu opaticu, plemkinju *Charenu* i gospođe redovnice Stanu, Anu, Agapu i Veru. Samostanu je podario zemlje (npr. zemlju kod samostana poznatu kao „ad gusternam“ koja je ranije bila zajednička) vinograde, knjige i sve što im treba na pomoć.⁴⁰

Osim ovoga svečanoga osnutka benediktinskoga samostana iz 1064. godine, u kasnijim je godinama svoga života biskup Ivan bio svjedokom političkih zbivanja o kojima su sačuvana dragocjena

³⁹ Ne treba isključiti mogućnost da je prva predstojnica Eufemija i sama bila iz patricijske trogirске obitelji i sama poticala biskupa Ivana i priora Dabrana da joj omoguće osnivanje samostana u kojemu bi se zajednički posvetile posvećenom životu.

⁴⁰ *Codex diplomaticus I.*, br. 80, str. 109-112.

svjedočanstva. Među njima su obećanje *promissio* mletačkome duždu Dominiku Silviju iz 1075. godine, nakon normanske provale do Raba, u kojem se spominju brojni istaknuti trogirski građani (prior Vital, arhiđakon Sabacije, ali i Juraj Bogobojs, rođak jednog od vlasnika crkve sv. Dujma!). Iste je godine, 9. listopada, zajedno sa drugim dalmatinskim biskupima i biskup Ivan svjedočio nastanku potvrda kralja Zvonimira darovnice kneževa Trpimira i Muncimira za crkvu i posjed sv. Jurja putaljskog.⁴¹

Posljednje dvije isprave koje nose ime trogirskoga biskupa Ivana datirane su 1111. godinom. Jedna je nagodba o vlasništvu crkve sv. Leona, koju je u blizini kopnenih gradskih vrata svojevremeno sagradio Vital, a njegova udovica darovala stolnoj crkvi sv. Lovre. Splitski je nadbiskup Krescencije sukob između katedralnih kanonika i nasljednika prvotnih vlasnika riješio u korist katedralnih kanonika, ali je pravo imenovanja upravitelja ostavio Vitalovim nasljednicima.⁴² Druga je Kolomanova potvrda povlastica rapske biskupije koja nabraja dostojanstvenike koji su tada bili u kraljevoj pratnji. Pretpostavlja se da je uskoro obolio („Vidjevši da se približa vrime da bude od neba zvan, zazvavši popove i puk svim zajedno reče: „Bratjo i sinove, došla je bila volja Božja, da s vam do sada tujinin živem, sada je prišlo vrime da život zemlji priporučam, a dušu vraćam Stvoritelju.“),⁴³ što je sve građane ispunilo tugom. Tijelo pokojnika bilo je ispunjeno modricama od glave do pete, kao posljedica bičevanja kojim je činio pokoru. Ovo, dakako nije samo priča o biskupovim krijepostima, nego još jedna potvrda da je Ivan pripadnik kamaldoljanskoga ogranka. Upravo je jedan od najuglednijih članova njegovoga reda, kardinal Petar Damiani propovijedao trapljenje tijela.⁴⁴ Pokopan je, kaže anonimni pisac prvoga dijela životopisa, u ranoromaničkoj stolnoj bazilici, u podu ispred bunara, između glavne i južne apside crkve, ispred oltara sv. Kuzme i Damjana. Nakon njegove smrti grad je pretrpio niz velikih pljački i razaranja, pa je zaborav prekrrio i njegov grob. Pronađen je pod ruševinama katedrale tek sredinom XII. stoljeća, za vrijeme trećega trogirskog biskupa Dese Maccarellija (1151.-1180.) koji je obnovio ranoromaničku katedralu a sarkofag sa tijelom svetoga biskupa smjestio u kasnoantičku ili ranoromaničku strukturu oratorija sv. Uršule.⁴⁵ Za vrijeme uprave četvrtog biskupa, Mihovila Maccarellija, nećaka biskupa Dese, započeli prvi radovi na obnovi katedrale, koji će potrajati tijekom cijeloga XIII. stoljeća. On je u Trogiru u vrijeme korizme 1192. godine ugostio kardinala đakona sv. Marije u Portiku, Grgura de Sancto Apostolo,⁴⁶ kojega je velika hladnoća zaustavila na putu prema Ugarskoj gdje su ga očekivali kako bi proveo istragu o krijepostima i čudesima kralja Ladislava I. U Trogiru je proveo istraživanje o životu biskupa Ivana. Ispitao je šezdesetoricu svjedoka koji su svoja svjedočanstva un-

⁴¹ *Codex diplomaticus* I., br. 110, str. 141-142.

⁴² *Daniele Farlati. Trogirski biskupi*, str. 113.

⁴³ „Život Svetoga Ivana biskupa trogirskoga“ u: *Legende i kronike*. Split 1977, str. 76.

⁴⁴ *Petrus Damiani, De laude flagellorum et disciplinae*, u: J.-P. Migne, *Patrologia latina* CXLV, 1853, stupac 679-686.

⁴⁵ R. Bužančić, „*Secundum sacrarium divi Joannis*. Stara kapela sv. Ivana Trogirskog u katedrali sv. Lovrinca“ u: *Prilozi za povijest umjetnosti u Dalmaciji* 40 (2003-2004), str. 77-112.

⁴⁶ Kardinal đakon sv. Marije *in Porticu*, Grgur *de Sancto Apostolo* je vjerojatno 1192. godine boravio u Ugarskoj kao apostolski legat – naime, njegovo se ime na papinim pismima nalazi samo na samom početku (dva su datirana 2. siječnja, a jedno 4. siječnja) i na samom kraju te godine (jedno). Kao papin legat spominje se u dokumentu izdanom u Splitu 16. travnja 1192. godine u kojemu se određuju daće trogirskome kaptolu (*Codex diplomaticus*, II, br. 238, str. 253-255). Tijekom pontifikata Celestina III. nekoliko je puta prisutan kao auditor na kurijalnom sudištu. Krajem 1197. godine bio je legat u Ankonitanskoj Marci; 1198. sudjelovao je u izboru pape Inocenta III. Posljednji se put njegovo ime nalazi na papinskim dokumentima 1. siječnja 1202. godine. Uskoro je vjerojatno umro. (W. Maleczek, *Papst und Kardinalskolleg von 1191 bis 1216. Die Kardinäle unter Coelestin III und Innocenz III.* Wien 1984, str. 93-94, 365, 366, 368).

sena u službene spise vlastoručno potpisali. Od tada se, prema Farlatiju, po volji i odluci kardinala apostolskog legata trogirskom biskupu Ivanu (Orsiniju) prvi puta počeo pridavati naslov svetca te mu se javno iskazuju svečane počasti. Spis koji je sastavljen po nalogu kardinala Grgura čuvao se u Trogiru do 1411. godine kada je na molbu ugarskog kralja i cara Sigismunda poslan u Ugarsku.⁴⁷

Firentinac Treguan je u Trogiru postavljen za učitelja i javnog bilježnika, a u kaptolu su ga kanonici izabrali za arhidakona. Na samom su početku XIII. stoljeća građani trebali i snažnu duhovnu obnovu, pa je to bio dobar razloga za obnovu kulta svetog biskupa Ivana. Učeni je arhidakon 1203. godine spremno prihvatio molbu biskupa Mihovila i kaptolskih kanonika i napisao novu redakciju Životopisa prema starijoj verziji koju je sam «prepisao iz nekih knjiga koje su od starosti bile većim dijelom oštećene» a davno prije napisao nepoznati suvremenik sv. Ivana. Mnogo je podataka preuzeo i iz svjedočanstava koja je zabilježio kardinal Grgur, čime je obogatio i proširio životopis nepoznatog prethodnika. Nakon smrti biskupa Mihovila, pred kraj 1206. godine Treguan je imenovan biskupom a u Splitu je položivši prisegu vjernosti i poslušnosti, od svoga metropolita nadbiskupa Bernarda primio posvećenje. Poslije XIII. stoljeća, stoljeća

velike duhovne obnove i građevinskih promjena, novo se zlatno doba umjetnosti u Trogiru ponavlja u XV. stoljeću. Prvih je desetljeća trebalo obnavljati sva ona zdanja razorena za mletačke opsade grada u ljetu 1420. godine. Među njima je za cijelu zajednicu bila važna obnova katedrale i njenoga zvonika. U drugoj je polovici stoljeća katedrali pridodana sakristija koju je između 1446. i 1450. godine dao sagraditi biskup Angelo Cavazza. Zatim se radilo na kapeli sv. Jerolima – čiju je gradnju, ukrašavanje i liturgijsko opremanje oporučnom odredbom iz 1444. godine financirala plemkinja Nikolota Sobota, te na raskošno ukrašenoj krstionici i renesansnoj kapeli sv. Ivana Trogirskog, koje je po nacrtu Nikole Firentinca dao sagraditi biskup Jakov Turlon. Zbog ekonomske stagnacije u XVI. stoljeću prijenos sarkofaga sv. Ivana u nju otegao se sve do kraja Kandijskog rata (1645. - 1669.). Tijekom veličanstve-

Moćnici ruku sv. Ivana Troirskog
(riznica katedrale sv. Ivana)

⁴⁷ Pismo kralja Sigismunda iz 1411. godine prvi je prema originalu objavio I. Lucić u *Vita B. Ioannis Confessoris episcopi Traguriensis et eius miracula*. Romae 1657, str. 47. O obitelji Rosemberg u radu P. Mat'a „The false Orsini from over the Alps: „Negotiating aristocratic identity in late medieval and early modern Europe“ u: *Römische Historische Mitteilungen* 55 (2013), str. 155-215, Sigismundovo pismo Trogiranima, str. 174.

ne svečane procesije i ceremonije u prisutnosti nadbiskupa i biskupa iz cijele mletačke Dalmacije, predstavnika gradova, vojnih zapovjednika sa svojim postrojbama, pobožnih bratovšina, redovnika, svećenika i kanonika te bezbrojnog mnoštva domaćih gostiju sarkofag sa svečevim moćima je postavljen na oltar tek 4. svibnja 1681. godine. Sarkofag sv. Ivana otvoren je 1724. godine za vrijeme uprave biskupa Antuna Kačića (1722. - 1730.), koji je jednu relikviju darovao papi Benediktu XIII. (Orsini).

Tijekom prve polovice XV. stoljeća u gradu se na zagovor sv. Ivana dogodio čitav niz čudotvornih ozdravljenja. Biskup Antun Kačić (1722. - 1730.) je naglasio da su se ova čudesa u XV. st. dogodila u vrijeme pontifikata Eugena IV.; kad je o njima dobio vijesti, odlučio je stolnu crkvu sv. Lovre u kojoj je sahranjeno tijelo bl. Ivana, obdariti trajnim darom oprosta. Svima koji se na blagdan sv. Ivana (14. studenog) ispovijede, pohode crkvu i daruju milodare za njen popravak, 5. je svibnja 1438. godine podijelio opći oprost od grijeha. Ubrzo nakon dolaska u trogirsku biskupiju, potaknut čudotvornim ozdravljenjima o kojima je vijest stigla i do Rimske kurije, biskup Cavazza je dao nalog da se ona popišu i zapišu. Zahvaljujući ovoj odluci obogaćeni smo za mnoštvo korisnih detalja i pojedinosti svakog događaja, s iskazima rodbine i svjedoka. Arhiđakon Luka Ivanov Škobalić († 1458.) uživao je neograničeno povjerenje biskupa Cavazze a u katedralnom je kanoničkom zboru bio jedan od najaktivnijih promicatelja kulta biskupa Ivana. Izvršavajući oporučnu odredbu kanonika Duhovića od zlatara Tome Radoslavića naručio je izradu dragocjenoga srebrenoga relikvijara u obliku anđela sa kapselom u kojoj je smještena ruka svetoga biskupa koju su sedamdesetih godina XII. stoljeća anđeli iz Venecije vratili u Trogir uz svjetlo zvijezde repatice.⁴⁸ Zajedno sa dva relikvijara ruku iz XIII. i XIV. stoljeća i relikvijara glave svetoga biskupa⁴⁹ čuva se u riznici trogirске katedrale, nosi u svečanim procesijama i izlaže na glavnome oltaru za velikih crkvenih blagdana. Kao što su početkom XIII. stoljeća na potrebu za duhovnom obnovom biskup Macarelli i njegov arhiđakon Treguan odgovorili sastavljanjem druge verzije Životopisa, tako su novu duhovnu obnovu sredinom XV. stoljeća promicali biskup Cavazza i njegov najbliži suradnik. Arhiđakon Škobalić mogao bi biti upravo najbolji mogući autor zapisa o ovim čudesnim ozdravljenjima.

⁴⁸ V. Kovačić – J. Neralić, “*Ymago Angeli* trogirskoga zlatara Tome Radoslavića“ u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 41 (2005-2007), str. 199-236.

⁴⁹ J. Belamarić, „Moći sv. Ivana – trogirski paladij založen u Zadru. (Filigran u riznicama dalmatinskih katedrala“ u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 38 (1999-2000), str. 151-177.

BISHOP JOHN OF TROGIR (1064 - 1111) FOUNDER OF THE BENEDICTINE MONASTERY OF ST NICHOLAS

Jadranka Neralić

In the course of the eleventh century both the lay society and the Latin Church were affected by turbulent, far-ranging political, economic and social changes. This was a consequence of the movement for ecclesiastical reform aiming to improve standards in the religious life. The efforts were directed by the strong Roman papacy – represented by the popes Leo IX., Nicholas II., Alexander II. and Gregory VII., by the cardinals and papal legates, by the abbots of major Italian Benedictine abbeys of Montecassino and Pomposa. The reformes promoted the return to the apostolic ideals of the early Church. On the local level these ideals were promoted by local clergy and lay powers.

The charismatic figure of Gregory VII, the force of his personality, his overwhelming commitment to reform, as well as the substantial sources we have for his life and career, particularly the original Vatican Register number 2 of the Vatican Secret Archives have undoubtedly commanded historians' attention. However, he was not the only standard-bearer of the movement. The „Gregorian reform“ had its antecedents in individuals and events prior to the Hildebrand's tumultuous arrival on the apostolic throne on 22 April 1073. Simply focusing our attention on the prominent reformers with whom Gregory was closely associated suffice. The eleventh century ecclesiastical reform is almost invariably depicted as a process, beginning with the pontificate of Leo IX, that aimed at the suppression of simony, the eradication of clerical marriage and concubinage, the improvement of the priestly morals, keeping the cleric far from money and weapons. However, it was not only about the issues of simony, clerical unchastity, ecclesiastical property and freedom from lay control. Initially and chiefly it was an exercise in clerical discipline, but eventually became an attempt to construct a new social order based on firm distinctions between lay and ecclesiastical spheres and within the ecclesiastical hierarchy itself.

In jurisdictional terms the most important figure in the organization of the Church in this period was the bishop. He was normally a rich aristocratic with excellent family connections and his lifestyle was much the same as his lay counterparts. As the spiritual head of his diocese and with legal authority over the clergy, he also had a wide range of sacramental tasks including consecrating churches and altars, ordaining priests, making visitations, summoning and presiding diocesan councils. He was also responsible for safeguarding and enhancing, if possible, the ecclesiastical property and the rights pertaining to it.

The reform of the clergy in Dalmatia in the second half of the eleventh century was promoted by two outstanding men, Benedictine monks of the St Peter's monastery in Osor. Lawrence, of Dalmatian origin, was elected archbishop of Split in 1060, during the provincial synod presided by the papal legate Mainard (to be promoted cardinal bishop of Silva Candida on 16 May 1061). John, whose intricate documentary legacy depicted him of Roman Orsini family origin, was elected bishop of Trogir during another papal legate's stay in Zadar, and consecrated in Split by his metropolitan archbishop Lawrence at the beginning of 1063.

Both men worked hard on the moral renewal of the clergy in their dioceses, and gathered around them authentic cultural circles of ecclesiastics with fine classical formation. In cooperation with the lay patrons of the pre-existing churches, both prelates founded the first female Benedictine monastery in their respective cities: the St Nicholas of Trogir was founded in 1064, as the oldest Benedictine female monastery, still active, in Dalmatia; the St Benedict (St Rainerius) in Split was founded four years later, in December 1068. These public foundations were realized following the prelates' requests and their negotiations with the lay patrons, close to the existing earlier churches, and were reachly endowed with land, winyards and tax provents.

John of Trogir was admired for his saintly lifestyle already during his lifetime. Most probably the first version of his *Vita* was written for his funerary mass. During the Lent 1192 bishop Michael Maccarelli received cardinal Gregory de Sancto Apostolo on his journey to Hungary, authorized by pope Celestine III (Giacinto Bobone Orsini, 1191-1198) to investigate into the life and miracles of Hungarian king Ladislas (†1095). The time was used for the enquiry into the life of bishop John, partisan of the reforming pope Gregory VII. According to the valid papal canonization procedure sixty reliable witnesses testified under oath and an extensive record was written. Then, in 1203 the archdeacon Treguano wrote the „Life and miracles of Blessed John“ upon the request of bishop Maccarelli. To compose his version Treguano used this detailed record and the old, shabby manuscript written by the bishop's anonymous contemporary, extant in the cathedral's library. Another series of miraculous healings motivated bishop Angelo Cavazza († 1452) to engage his close collaborator, archdeacon Ivan Luka Škobalić, to write them down. The Archdeacon was one of the keenest fifteenth century promoters of the saintly bishop John's cult – as he commissioned the silver reliquary in the form of an angel holding the saint's arm which was miraculously brought back to town by angels.